

Maruša Krese

DA LI SE PLAŠIM?

Prevela

Dragana Bojanić Tijardović

ORION | ART
Beograd, 2016.

DA LI SE PLAŠIM?

<i>Autor</i>	Maruša Krese
<i>Naziv originala</i>	DA ME JE STRAH?
<i>Prevod sa slovenačkog</i>	Dragana Bojanić Tijardović
<i>Izdavač</i>	ORION ART d.o.o. Beograd www.orionart.rs e-mail: orionart@sbb.rs mob.tel.+38163288913
<i>Za Izdavača</i>	Nadežda Kovačević, direktorka Dragorad Kovačević, glavni i odgovorni urednik
<i>Lektura</i>	redakcija
<i>Prelom</i>	Aleksandar Kostić
<i>Štampa</i>	Cicero
<i>Tiraž</i>	1000

Da li se plašim? Ne. Već tri dana čučim ovde u snegu. Sedim na praznom rancu, zapravo, ne smem da sedim, mogu samo da čučim. Legla bih samo na tren, na sekund, pola sekunde. Ne smeš, rekao mi je pre neki dan komesar naše raštrkane čete. A sad je mrtav. Nismo ga čak ni sahranili. Bežali smo, bežali. Ne znam. Od Nemaca, od Italijana, od naših, od belih. Bežali smo pored njegovog tela.

»Ne smeš da zatvoriš oči«, i to je rekao. Oči, njegove oči. Trčala sam pored njega dok je ležao tamo u snegu. Nisam ga dobro ni pogledala. Da sam mu bar na brzinu zatvorila oči. Trčala sam. Samo sam trčala.

Nekada mi je zimi bilo hladno. Nekada. Tada je bilo lepo, tada, dok sam još osećala da mi hladan vetar duva u lice i da mi suze klize niz obraze. Suze? Ne smem da plačem. Samo bez suza. Molim. Onda ću ostati da ležim, zauvek. Hladnoća, da li sam se smrznula? Šta je to? Samo nemoj da zatvoriš oči, nemoj zatvarati oči. Ne osećam prste na rukama, na nogama. Ništa više ne osećam. Menstruaciju odavno već nemam. Da li sam uopšte još žena?

Nikoga ne čujem. Da li je uopšte neko od naših još živ? Da se odšunjam do sledećeg grma? Videla sam je. Katju sam videla juče. Krila se tamo iza velikih balvana prekrivenih snegom. Da li je bila sama? Gde li je Ančka? A brat? Moj najmlađi brat? Upravo je krenuo u prvi razred osnovne škole. Bio je sav ponosan i presrećan, a i komšija mu je poklonio malog psića. Nosio ga je sa sobom u školu. Samo nekoliko dana. Dok nisu došli Italijani i komšija s njima. Prstom je pokazivao na oca i majku.

»Crveni, oni su crveni«, vikao je. Otkad smo mi crveni, pitala sam se, drhteći od straha. To je bilo poslednji put kad sam se još plašila.

»Nemoj da se plašiš. Ja sam.«

Neko me grli.

»Ančka. Živa si.«

**

Nisam je video već mesec dana. Sedela je pored vatre zatvorenih očiju. Bila je lepa. Da li je još uvek lepa? Da li je uopšte živa? Juče sam u lovačkoj kući pronašao njenog najmlađeg brata. Bosog, izgladnelog, uplašenog. Plakao je.

»Sestra mi je rekla da ne smem nikad da plačem. Nikad. Sestra mi je rekla da sam sad odrastao«, ridao je mali.

Digoh ga na konja i dovedoh u štab. Nahranili smo ga, umotali u ćebe i stavili mu na glavu kapu sa crvenom zvezdom. Celu noć bio je uz mene kao krpelj. Ne mogu da mrdnem od njega. Ne zna, ništa ne zna. Očajan je. Otupeo od bola. Braća, sestra, roditelji. Gde su? Otac je u logoru u Gonarsu. Samo to zna. To i onako svi znamo. Da li da ga odvedem kod mojih? I oni beže i kriju se mesecima. Ponekad mi neko kaže da ih je video. Ne znam kako da ga utešim i šta da mu kažem. Do đavola! Neka nas već jednom sve đavo odnese. Da li da mu kažem da je njegova sestra živa? Živa? Niko ne zna šta je s njenom četom. Neko ih je izdao. A posle? Suviše je opasno tražiti ih. Da li je živa? Sigurno je najlepša. Bila? Obično me ni ne gleda. Da li je uobražena? Znam, znam. Pohađala je gimnaziju, a ja nisam. Mnogo je čitala, a ja nisam. Svejedno, ako je još živa, ako je pronađem, neću je više ispuštati iz ruku. Nikad. A brat? Da li bih toliko brinuo o dečaku da nije njen brat? Liči na nju. Suviše.

Bezbedno je ovde usred šume. Da li smo već u Hrvatskoj? Vrhovni štab je odlučio da se posakrivamo dok ova vatrena stihija ne prođe. Da li je to u redu? Ne možemo tek tako da ostanemo i čekamo da se desi čudo. Moramo dalje. Moramo da pomognemo. Gde? Gde ima nekoga? Zima je. Proleće opet kasni. Treba nam zelena šuma. Onda je lakše. Možemo da jedemo bar lišće. I travu. Prve jagode. Do tada je još dugo. Da li je živa?

Nemoj da sanjariš! Dobrovoljci, gde ste? Idemo.

*

Ne smem da zaspim. Sad je Ančka na redu.

»Ako budem hrkala, zapuši mi nos«, šapnula je pre nego što je zatvorila oči.

Zaspala je u sekundi. Sad je već došlo moje vreme za spavanje. Ne mogu da je probudim. Njena glava počiva u mom naručju. Pokušaću da izdržim još malo. Milujem joj kosu. Kad ćemo doći do neke vode da operemo kosu. Sve me svrbi. Sigurno smo opet puni vašiju. Mama, gde si? Gde su tvoje nežne ruke koje su mi svako jutro plele pletenicu. Gde si? Večeri kad si nam kuvala kafu od cikorije i pekla kestenje. Sedela pored kaljeve peći i krpile čarape. Čarape za sedmoro dece. Smeškajući se i slušajući naše gluposti. Tek sad mislim da si verovatno sve vreme bila umorna, da si bila sama, bez podrške muža, našeg oca, koji je stalno bio smrknut i zahtevan, i koji ti je bez reči na svakom koraku davao do znanja da su ga roditelji razbaštinili zbog toga što je odabrao tebe. Tražio je večitu zahvalnost, dok si ti stalno ćutala. Braća od strica, od kojih je mlađi nasledio veliko imanje umesto starijeg i oženio se ženom koja se stalno molila u crkvi, u školi su prstom upirala u mene, zlobno se smejući. Nisam nikad htela to da ti kažem. Gde li su sada? Sigurno nisu među nama. Mama, gde si?

Komšija Lojze pridružio nam se pre nešto više od mesec dana i ispričao je da su tebe i oca vezane odveli, da je otac valjda u Gornarsu, a da o tebi niko ništa ne zna i da su se sva braća razbežala. Naš dom je postao italijanska baza, a pre toga su komšije odnele iz kuće sve što je bilo upotrebljivo. Nisam više pospana, nije mi hladno, ne plašim se, samo sam zabrinuta za vas. Ne smem da plačem. Neka Ančka još malo spava.

**

Sneg je počeo da se topi. Najmlađi su se noću iskrali i ujutro se vratili sa malo starog krompira koji su pronašli na obližnjoj njivi. Kuvar je skuvao nekakvu čorbu, čudno neslanu čorbu od krompira, a najmlađi borci u trenu postadoše heroji.

Izvidnica se vratila. Biće gusto. Biće teško. Moramo da se pokrenemo. Nemci dolaze da pomognu Italijanima. Noćas smo izgubili tri borca koji zaspase u snegu, nestalo nam je šljivovice koja je ranjenicima ublažavala bolove. Moraćemo nekako da se probijemo do manastira, gde žive monasi koji nas podržavaju. Uvek nam daju rakiju, brašno, mast, suvo meso i mnogo optimizma. Moramo da se probijemo do njih i da kod njih bar na nekoliko dana sakrijemo ranjenike. Ovih nekoliko konja, koji su nam još ostali, suviše je izgladnelo i nisu za upotrebu. Šta da radimo s njima?

Spremamo, brišemo tragove i pravimo planove za borbu. Njen najmlađi brat traži pušku ili bar jednu malu granatu. Malu granatu. Jadno dete. Da li ću uspeti i dalje da ga čuvam? Ne mislim više na njegovu sestru. Bar pokušavam da ne mislim. Suviše boli.

»Deco moja, čuvajte se. Ne zaboravite ko ste i šta ste«, rekao je nastavnik slovenačkog, pre nego što je pobjegao kroz prozor.

Drhtali smo od straha i groze. U učionicu uđoše direktor gimnazije, veroučitelj i četiri italijanska oficira. I prevodilac. Činilo mi se da je bleđi od nas. Direktor je svakome pogledao duboko u oči, udarajući štapom po stolu, a kasnije po našim prstima, i urlajući.

»Ko? Ko je doneo ovu literaturu u školu? Ko je organizovao ovaj izdajnički otpor?«

Izdajnički otpor? Ko je izdajnik? Mi koji ne prihvatamo italijansku vlast. Mi koji smo učitelju obećali da nećemo zaboraviti ko smo. Mi? Izdajice? Direktor kaže da smo svi birali opasan put. To je tačno. Ali to nije njegov opasan put. To je naš opasan put. Mara, Katja i ja još smo iste noći otišle u šumu. Iz škole se više nismo vratile kući. Marin brat od strica čekao nas je ispred škole da bi nas upozorio.

»Nemojte ići kući. Tamo je pravi pakao.«

Učitelj, koji je slomio noge, uhapšen je. Mi smo se krile do večeri, a onda smo, preko veze, noću došle do mog starijeg brata koji je nestao još pre nekoliko meseci.

»Za vas je bolje da ništa ne znate«, rekao je pre nego što je zatvorio vrata za sobom.

Smejao nam se kad nas je ugledao. Četiri uplašene devojčice sa školskim torbama, u suknjama i sandalama. Bilo je leto.

»Šta ćemo s vama«, zadirkiivali su nas moj brat i njegovi drugovi. Sledećeg dana žena jednog seljaka dala nam je pantalone svojih sinova. Kroz nedelju dana svečano mi je uručena puška u jednu ruku, a u drugu čaša medovine. Nekoliko dana kasnije, kad

sam upucala prvog čoveka, postala sam komesar čete. U stvari, komesar sam postala i pre nego što sam dobila pušku. Na ispomoć su mi poslali Ančku koja je stigla iz drugog dela zemlje. Ugledala sam je i zagrlila. Odmah je postala moja sestra koju nisam imala.

Ančka spava. Milujem je rukama koje ubijaju. Rukama koje podsećaju na mamine ruke. Na nežne ruke koje su me češljale svako jutro. Ruke. Smrt. Tišina. Tišina koja ubija.

**

Polako. Polako. Na svakih pedeset metara stajemo, oslušujemo, čekamo, a kad se patrola vrati, krećemo dalje. Gde ćemo stići, ako tako nastavimo. Bolničarke vode računa da ranjenici ćute. Neću da znam kako to postižu. Kad bih ja bio ranjen, odmah bih pucao u sebe. Da budem takav teret drugima, da toliko zavisim od drugih, da, da... Ne, odmah bih se upucao. Nikoga ne bih molio za pomoć. Da li je živa, da li je ranjena? Neću ni da mislim.

»Prespavaćemo ovde«, odlučio je komandant. Previše smo se približili selu, pa smo morali da se povučemo duboko u šumu. Suviše je mračno da nastavljamo put.

Probudiše me da zamenim stražu. Trgoše me iz dubokih snova. Snova? Da li sam zaista sanjao? Opet sam bio dečak koji prati oca na stanicu u obližnje mesto. Molio sam ga da ne odlazi. Molio sam ga da me povede sa sobom. Molio. Ne znam više šta sam ga sve molio. Hteo je da mi obriše suze čistom maramicom koju mu je majka dala za put.

»Ne smeš, mama ti je maramicu dala za put.«

On me pogledao, pomilovao po kosi i udario po ramenu: »Ne smeš da plačeš. Sad ti treba da brineš o porodici, dok ja ne zaradim toliko da možete da dodjete kod mene.«

Sa nama je bio i očev prijatelj. Nas dvojica smo se vratili kući. Hodali smo jako sporo. Čuteći. Ispred naše kuće je sedela mama, moja mlađa braća i sestre. Mama će se svakog časa opet poroditi. Otišao sam u šumu, sve dole do potoka, i plakao. Vratio sam se posle dva dana. Odrastao sam. Stiglo je pismo iz Amerike i u njemu tri dolara. Onda je stiglo još jedno bez dolara. Pa još jednom. I više ništa.

Ne, nisam sanjao. Ima li ova noć kraj? A ovaj rat? Još jednu ovakvu zimu nećemo preživeti. Prijatelj iz sela, koji je sa mnom ispraćao mog oca, doneo je drugačiju odluku. On je otišao kod belih.

»Znaš, neću se smrzavati i neću biti gladan. A moji će biti bezbedni.«

Tako je rekao. Da li je bio u pravu? Ne, sigurno greši. Bar em se nadam da greši. Biće mu žao zbog toga. Kad bi se bar mesec pojavio na nekoliko sekundi. I zvezde! Kad bih ove noći, kad ne smem da spavam, mogao bar da gledam zvezde. Kao one lepe noći kad sam čuvao krave. Ležao sam i brojao zvezde. One su me odnosile kod oca. Sa zvezdama sam putovao preko mora u zemlju o kojoj se pričalo da je čudesna i lepa. Molio sam zvezde da kažu mom ocu kako sam i da zaista brinem o porodici, takođe sam molio zvezde da mi donesu pozdrav od oca. One lepe tople oči. Tada nisam znao da su lepe.

*

»Zašto me nisi probudila?« pitala je.

»Spavala si kao zaklana.«

»Hvala ti za odmor. I što sam bila bezbedna. Sklopi i ti oči, bar malo.«

»Ne smem. Već sviće.«

Sedim na steni. Oko mene samo leševi. Išla sam od jednog mrtvaca do drugog. Zatvarala sam im oči. Svejedno. Italijani. Nemci. Partizani. Zatvarala sam im oči kao mašina. Da li sam se pretvorila u mašinu? Šta sam? Ko sam?

Dok me je Ančka ubeđivala da spavam, pored nas je protrčao partizan. Pa još jedan i još jedan. Bežali su.

»Bežite«, vikali su.

»Napadnuti smo.«

»Ludaci«, zauralala je Ančka, zgrabila pištolj trčeći u suprotnom pravcu.

»Juriš, juriš«, urlala je kao luda.

Potrčala sam za njom, urlajući i ja. Ne podnosim svoj glas kad vičem. Preskakala sam grmlje i trčala kao bez glave. Radije ću umreti nego da bežim. Za nama su trčali i ostali partizani, partizani koji su još pre nekoliko sekundi bežali.

Sedim na steni i gledam mrtve. Osim četvorice, svi mi iz čete ostali smo živi. Da li sam se zaista pretvorila u mašinu?

»Odakle vama ženama takva snaga?«

Da li je to pohvala ili nešto drugo? Kurir je došao da mi kaže da je vreme da krenemo dalje.

**

Koliko dugo već nisam video vatru. Sedim ovde u toplom, čekajući da se supa u kotlu skuva. U poslednje vreme jeli smo samo koru, a deset naših ranjenika je umrlo. Možda sam već poludeo? Ne znam odakle mi sva ova snaga. Ovo nije snaga. Bes i ludilo. Trenutak. Sada i ovde. Trenutak kad nemaš šta da izgubiš. Gledaš neprijatelja u oči i znaš: on ili ja! On ili ja? Ponekad poželim da budem ja. Želim da se sve ovo već jednom završi.